

Ćw. 1. Badanie filtrów pasywnych

Wprowadzenie

Filtr to układ elektroniczny o strukturze czwórnikowej, który przepuszcza bez tłumienia lub z małym tłumieniem napięcia i prądy zmienne o określonym paśmie częstotliwości, a tłumią napięcia i prądy leżące poza tym pasmem.

Pasma częstotliwości, które filtr przepuszcza bez tłumienia (lub z niewielkim tłumieniem) nosi nazwę pasma przepustowego, natomiast pasmo, w którym napięcia i prądy podlegają tłumieniu nosi nazwę pasma tłumieniowego. Filtr umieszczony pomiędzy źródłem sygnału a odbiornikiem powoduje, że do odbiornika dostaje się sygnał o pożądanym zakresie częstotliwości, co oznacza, że z sygnału dostarczanego przez źródło został wyeliminowany sygnał o częstotliwości mieszczącej się w paśmie tłumieniowym. Częstotliwość, która stanowi granicę pomiędzy pasmem przepustowym a pasmem tłumienia, nazywana jest częstotliwością graniczną f_g . Filtr może mieć kilka częstotliwości granicznych. Wartość częstotliwości granicznej filtru może być wyznaczana zarówno w oparciu o wartości elementów, z których zbudowany jest filtr, jak i z charakterystyki częstotliwościowej charakterystyki napięciowej czyli zależności napięcia wyjściowego U_{wy} od częstotliwości f napięcia podawanego na wejście układu.

Rodzaje filtrów

W zależności od położenia pasma przepustowego wyróżnia się grupy filtrów:

- Dolnoprzepustowe (FDP) – pasmo przepustowe od częstotliwości $f = 0$ Hz do częstotliwości granicznej f_g ,
- Górnoprzepustowe (FGP) – pasmo przepustowe od częstotliwości granicznej f_g do nieskończoności,
- Środkowoprzepustowe (pasmowoprzepustowe) (FPP) – pasmo przepustowe od częstotliwości granicznej f_{g1} do częstotliwości granicznej f_{g2} ,
- Środkowozaporowe (pasmowozaporowe) (FPZ) – pasmo tłumieniowe od częstotliwości granicznej f_{g1} do częstotliwości granicznej f_{g2}

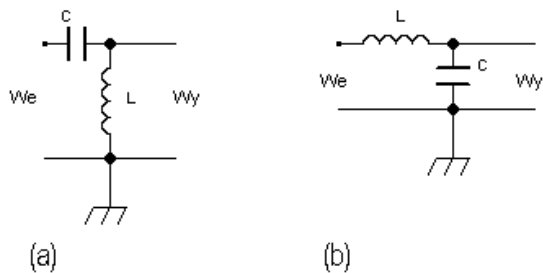
W zależności od elementów wykorzystanych do budowy wyróżnia się grupy filtrów:

1. filtry aktywne – w układzie się elementy aktywne takich jak np. wzmacniacze operacyjne.
2. filtry pasywne – zbudowane z samych elementów pasywnych, które można podzielić na
  - filtry reaktancyjne (bezstratne) L,C - zbudowane z cewek i kondensatorów,
  - filtry bezindukcyjne (stratne) R,C - zbudowane z rezystorów i kondensatorów,
  - filtry piezoelektryczne – w układzie wykorzystuje się elementy piezoelektryczne.

Budowa i zasada działania filtru

Zasada działania filtru pasywnego oparta jest na właściwościach elementów LC (cewki i kondensatora) wykorzystanych do ich budowy. W przypadku cewki o indukcyjności L reaktancja (opór dla prądów zmiennych) $X_L = 2\pi f L$, zatem wzrasta wraz z częstotliwością f prądu. W przypadku kondensatora o pojemności C reaktancja, $X_C = 1/(2\pi f C)$, maleje wraz z częstotliwością f prądu. Zatem, jeśli kondensator C umieścimy szeregowo między wejściem a wyjściem układu filtra (Rys. 1a) to amplituda sygnału w postaci zmiennego napięcia podawanego na wejście „We” układu będzie rosła w raz z częstotliwością sygnału. Z kolei sygnał o mniejszej częstotliwości, stłumiony przez

kondensator, będzie łatwiej odprowadzany do masy przez cewkę L, co w efekcie spowoduje jeszcze silniejsze słumienie sygnału o niższej częstotliwości. Otrzymamy zatem filtr górnoprzepustowy. Na rysunku 1b sytuacja jest odwrotna, gdyż elementy LC zamieniono miejscami. W tym przypadku otrzymamy filtr dolnoprzepustowy.

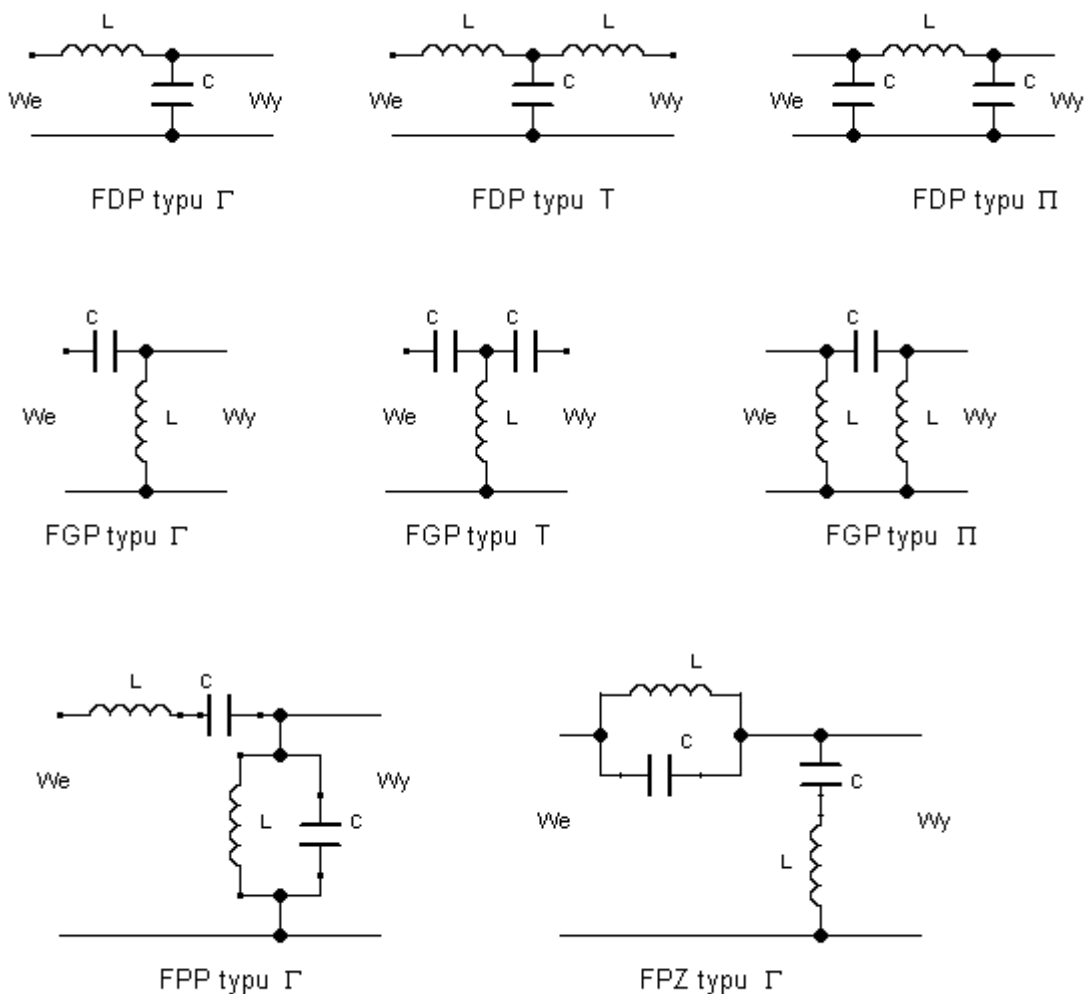

Rys. 1. Przykłady filtrów LC: (a) górnoprzepustowy, (b) dolnoprzepustowy.
Na rysunku 1a sygnał o zmiennej wartości napięcia podawany na wejście filtra

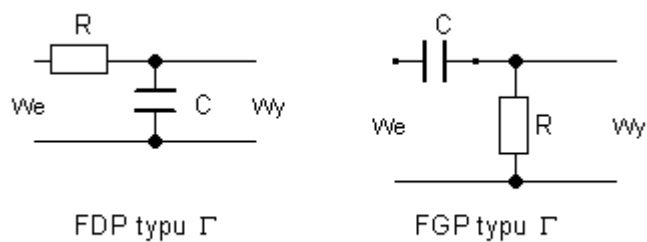
W celu uproszczenia konstrukcji filtrów kosztem jego parametrów, w miejsce cewek L montuje się rezystory R otrzymując filtr stratny. Łącząc elementy RLC w różne konfiguracje można kształtować charakterystyki częstotliwościowe filtrów.

Przykłady różnych układów filtrów przedstawione są na rysunku 2.

Bezstratne

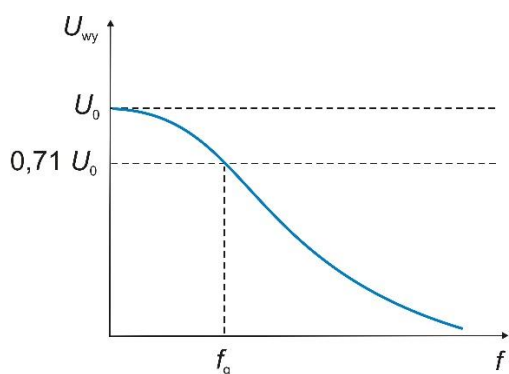
Stratne

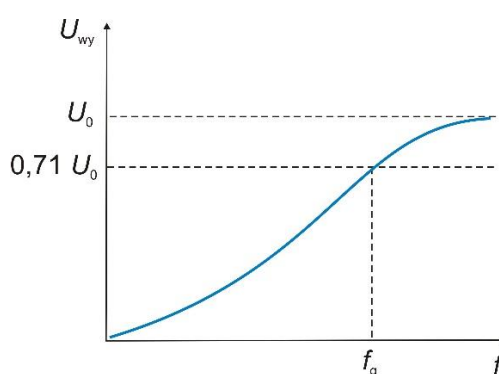
Rys. 2. Podstawowe układy filtrów pasywnych

Podstawowe parametry filtrów

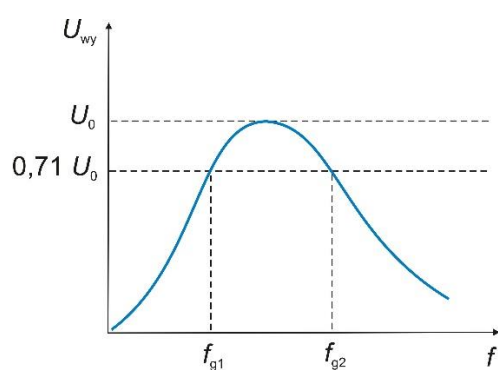
Każdy z filtrów cechuje tzw. charakterystyka częstotliwościowa, czyli zależność wielkości sygnału (np. napięcia U) na wyjściu filtra od częstotliwości tego sygnału.

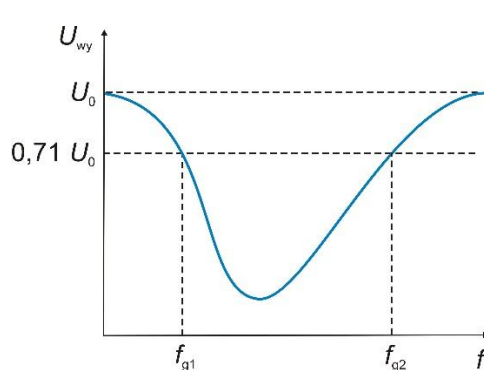
Filtr dolnoprzepustowy (FDP)

Filtr górnoprzepustowy (FGP)

Filtr pasmowoprzepustowy (FPP)

Filtr pasmowozaporowy (FPZ)

Rys. 3. Przykłady charakterystyki częstotliwościowych dla wybranych typów filtrów.

Współczynnik tłumienia k określa się wzorem

$$k = 20 \log \frac{U_{wy}}{U_{we}}, \quad (1)$$

gdzie U_{wy} i U_{we} to odpowiednio napięcie na wyjściu i na wejściu filtra.

Częstotliwość graniczna f_g to wartość częstotliwości oddzielająca pasmo przepustowe od pasma zaporowego. W fazie projektowania filtra ona jest określana na podstawie wartości zastosowanych w filtrze elementów oraz impedancji źródła i odbiornika. Może być również określana w oparciu o częstotliwościową charakterystykę współczynnika tłumienia lub częstotliwościową charakterystykę współczynnika przesunięcia fazowego. Zazwyczaj, za częstotliwość graniczną przyjmuje się taką wartość częstotliwości, przy której tłumienie wzrasta o 3 dB w stosunku do minimum tłumienia w paśmie przepustowym (tzw. „3-decybelowa częstotliwość graniczna”). Zgodnie ze wzorem (1) wzrost tłumienia o 3 dB odpowiada zmniejszeniu się wartości stosunku U_{wy}/U_{we} do $1/\sqrt{2} = 0,707$ maksymalnej wartości w paśmie przepustowym.

Celem ćwiczenia jest wykonanie i analiza charakterystyk amplitudowo-częstotliwościowych filtrów oraz na ich podstawie określenia częstotliwości granicznych.

Zagadnienia do kolokwium:

1. Pojemność i indukcyjność elektryczna.
2. Cewka i kondensator w obwodzie prądu zmiennego.
3. Rodzaje filtrów elektronicznych.
4. Budowa i charakterystyki filtrów pasywnych.

Literatura:

W. Pietrzyk (red), *Laboratorium z elektrotechniki*, Wydawnictwa Uczelniane PL, 2003